

Tajemní východoafričtí gekončiči rodu *Holodactylus*

Gekončíkovití (*Eublepharidae*) jsou skupinou ještěřů patřících do infrařádu *Gekkota*. Od tzv. pravých gekonů (*Gekkonidae* v širším pojetí) se již na první pohled odlišují přítomností pohyblivých očních víček. Tato skutečnost se odráží i v německém pojmenování gekončičků Lidgecko nebo anglickém Eyelash Gecko. Dalším charakteristickým znakem těchto plazů je poměrně krátký silný ocas, který slouží k ukládání tuku pro přečkání nepříznivého období. Veřejnost zná především asijského gekončička nočního (*Eublepharis macularius*), který i u nás patří k nejčastěji chovaným terarijním zvířatům. Gekončičci jsou vesměs terestricky žijící ještěři, vyskytují se v subtropických a tropických oblastech severní polokoule. V Severní a Střední Americe žije rod *Coleonyx* (čítá 7 druhů), v Asii byly popsány rody *Eublepharis* (nejméně pět druhů), *Goniurosaurus* (v současnosti 13 známých druhů) a *Aeluroscalabotes* (jeden druh). V Africe jsou zastoupeni dvěma rody. *Hemitheconyx* zahrnuje často chovaného *H. caudicinctus* ze západní Afriky a méně známého *H. taylori*, který je endemitem Afrického rohu. *Holodactylus* obývá rovněž území Afrického rohu, tedy oblast zoogeograficky velmi zajímavou, ale pro výzkum z politického a bezpečnostního hlediska bohužel nepříliš dostupnou.

Rod *Holodactylus* má dva druhy: *H. africanus* popsal v r. 1893 německý zoolog Oskar Boettger. Druhým zástupcem je *H. cornii*, kterého objevil italský herpetolog Giuseppe Scortecci v r. 1931. Areál rozšíření tohoto rodu je na severu a jihovýchodě omezen hranicí afrického kontinentu, na západě a severozápadě pak dosahuje k oblasti Východoafrické příkopové propadliny (riftu). Druh *H. cornii* dosud známe pouze z nevelkého území na východě Somálska, takže na většině výše zmíněného areálu (obr. 4) se můžeme setkat pouze

s *H. africanus*. Biotopem těchto gekončičků jsou převážně polopouštní křovinaté savany typu *Acacia – Commiphora* s písčitou nebo písčito-kamenitou půdou (obr. 1). Všechny jejich známé lokality leží v nadmořské výšce do 1 400 m.

Holodactylus africanus

H. africanus (s nímž byl synonymizován i *H. aculeatus* Calabresi, 1915) patří mezi drobné druhy gekončičků. Celková délka těla zpravidla nepřesahuje 11 cm, přičemž na ocas, který ve srovnání s jinými zástup-

ci čeledi není příliš dlouhý a silný, připadá asi 25 % této délky. Podobně jako u většiny ostatních malých druhů gekončičků jsou samci menší než samice. Lukáš Kratochvíl a Daniel Frynta (2002) uvádějí hodnotu SSD indexu 0,93 na základě měření více než 60 jedinců od každého pohlaví (Sexual Size Dimorphism index vyjadřuje poměr délky těla samců k délce těla samic).

Základní zbarvení tohoto gekončička je světle šedohnědé s tmavšími hnědými skvrnami, které tvoří nevýrazné příčné pruhy. Někdy jsou skvrny nepravidelné a budí dojem hnědé, nejasně mramorovaného zbarvení. Od temene hlavy k ocasu se táhne více či méně výrazný světlý pruh (obr. 3). Břišní strana je světlá, bez skvrn. Šupiny má velmi jemné, což podtrhuje dojem křehkosti tohoto druhu.

O biologii *H. africanus* v přirozeném prostředí není mnoho informací. Na způsob života lze usuzovat především podle chování v teráriu, kde se však objevuje vzácně. Většinu času tráví v norách, které je schopen si sám vyhrabat, nebo v dutinách pod většími kameny. Aktivní bývají tato zvířata pouze za soumraku a v noci, kdy vylézají na povrch. Všem gekončičkům chybějí přísavné lamely na prstech končetin a nejinak je tomu u tohoto rodu. Žijí proto terestrickým způsobem života a nenajdeme je lézt ve výšce na kamenech, skalách nebo stromech. Předpokládá se, že *H. africanus* se živí především termity, protože v teráriu přijímá jiný hmyz nepříliš ochotně a v přírodě jsou tyto gekončičci nacházení na lokalitách s častými termišti. Rovněž jedinec pozorovaný v přírodě (obr. 2) byl nalezen v noci mezi 20. a 21. hodinou, když lezl po zemi asi 10 m od termiště. Šlo o ojedinělý exemplář na lokalitě v nadmořské výšce 1 320 m.

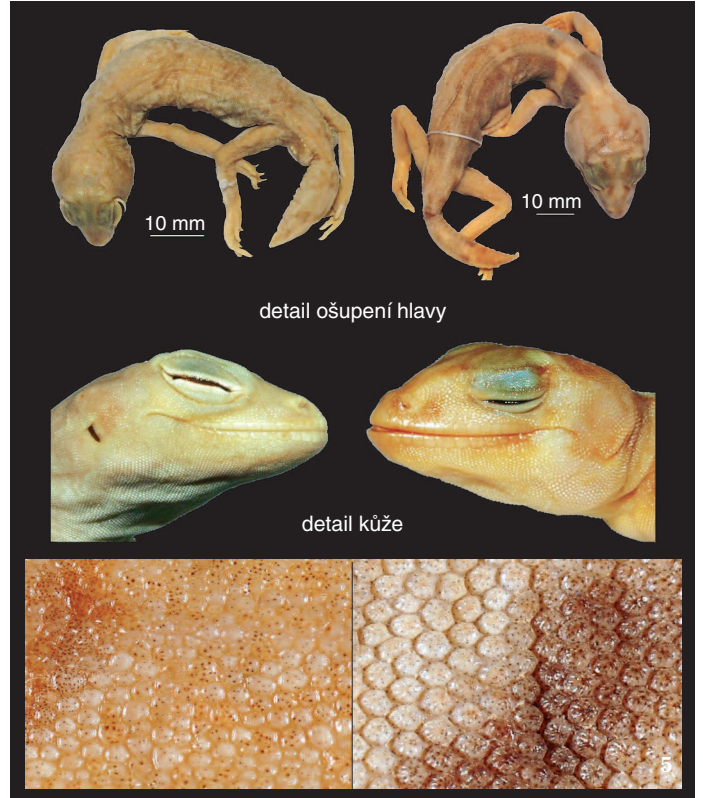
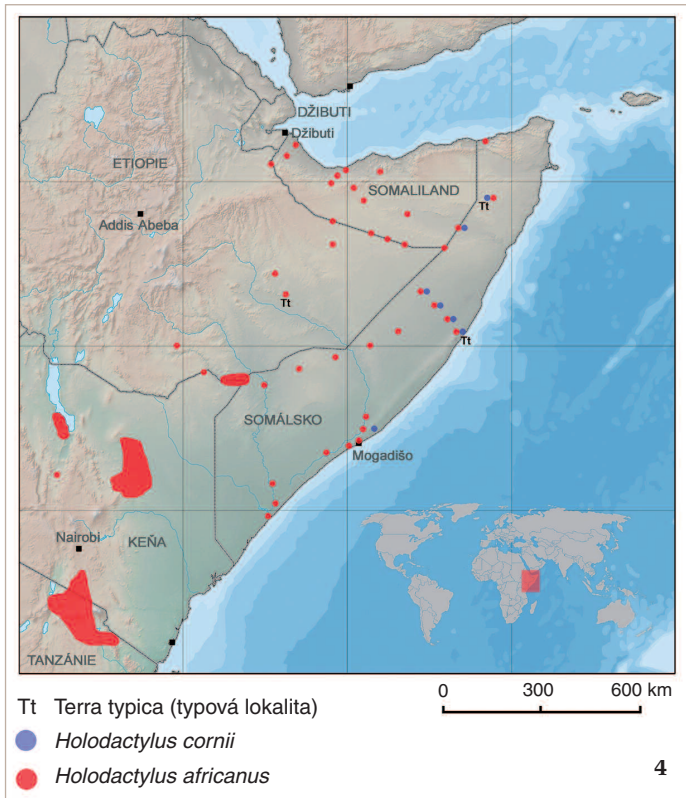
Tento zajímavý plaz není mezi herpetology a teraristy zcela neznámý. Příležitostně se dovází, zpravidla z Tanzanie. Vzhledem k vysoké úmrtnosti dovezených jedinců však není v chovech rozšířen, také odchov v zajetí je stále raritou. Za zmínku proto stojí úspěch pražské zoologické zahrady, kde se tyto gekončičci pravidelně rozmnožují.

Holodactylus cornii

O druhém zástupci rodu – *H. cornii* – existuje minimum znalostí. Je pravděpodobné, že žije obdobně skrytým způsobem jako *H. africanus*. Pozorování navíc velice komplikuje složitá politická situace v oblasti výskytu, který je podle současných poznatků omezen pouze na severovýchod Somálska (s výjimkou jedné lokality ležící několik kilometrů severovýchodně od Mogadiša – 10 km od města Uarsciek v jižním Somálsku). Podrobnější informace o areálu rozšíření ale bohužel zcela chybějí. Tato zvířata je možné vidět vlastně pouze v muzejních sbírkách, není nám známo, že by byl dovezen živý jedinec do terária. Rozdíly v morfologii obou druhů jsme studovali v přírodovědném muzeu La Specola v italské Florencii – za zpří-

1 Suchá keřovitá savana – příklad typického biotopu gekončička *Holodactylus africanus* v okolí města Sheikh (Somaliland). Foto T. Mazuch

Tab. 1 Rozdílné počty šupin na hlavě gekončků odlišují druhy *Holodactylus africanus* a *H. cornii*. Podle: G. Scortecci (1931), upraveno

	<i>H. africanus</i>	<i>H. cornii</i>
Počet šupin mezi nozdrami (internasalia)	3–5	8–14
Počet šupin mezi rostrale (výraznou šupinou na špičce tlamy) a nozdrou	1–3	5–7
Počet šupin na horním rtu (supralabialia)	9–11	13–18
Počet šupin na dolním rtu (infralabialia)	10–13	15–18

stupněn sbírek zde proto patří poděkování Annamarii Nistri.

Zbarvení mají oba druhy velice podobné. Morfologické odlišnosti jsou proto zřejmé až při podrobném porovnání (obr. 5). Druh *H. cornii* má protáhlejší tvar hlavy a plošší temeno. Ocas i nohy jsou delší než u *H. africanus* a gekončik tak působí celkově štíhlejším dojmem a může dorůstat i větší velikosti (až 14 cm). Mezi dalšími znaky odlišujícími oba druhy uvádí G. Scortecci (1931) rozdíly v počtech šupin (tab. 1).

Podle morfologie a rozšíření se *H. cornii* jeví jako mladší forma odvozená od *H. africanus*, což ve své práci zmiňuje např. L. Lee Grismer (1988). Oblast, kde se *H. cornii* vyskytuje, je bohatá i na další druhy nebo poddruhy plazů a obojživelníků, kteří žijí pouze zde a nejsou odjinud ze Somálska či Somalilandu (severní separatistická část Somálska) popsáni (např. gekon *Hemidactylus megalops*, trnorep *Uromastix princeps*, užovky *Platyceps messanaei* a *Spalerosophis josephscortecii* nebo zmije *Echis*

2 Samec východoafrického gekončika *H. africanus* v přírodě asi 16 km jihovýchodně od města Sheikh v pohoří Goolis. Foto T. Mazuch

3 *H. africanus* v teráriu. Foto P. Konečný

4 Schematická mapa rozšíření gekončků rodu *Holodactylus*. Orig. P. Konečný a T. Mazuch podle dat z muzea La Specola ve Florencii, muzea Akademie věd v San Franciscu a publikovaných údajů různých autorů

5 Rozdíly v počtu a tvaru šupin – vlevo *H. africanus*, vpravo *H. cornii*. Snímky: P. Konečný a T. Mazuch

hughesi). O chování druhu *H. cornii* v teráriu nebo dokonce v přirozeném prostředí žádné údaje neexistují.

Je zřejmé, že znalostí o gekončících rodu *Holodactylus* máme stále velice málo, a to i přes dlouhodobý zájem odborné i laické veřejnosti o čeleď *Eublepharidae*. Omezené možnosti jejich pozorování v přírodě a poměrně obtížný chov mají za následek skutečnost, že východoafričtí gekončici tohoto rodu skrývají stále mnohá tajemství.